

ІСЛАМСЬКА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Для України, держави що розвивається, необхідна фінансова підтримка світових країн, які мають інвестиційну можливість для покращення економіки нашої країни. У співпраці з країнами Перської Затоки, а також іншими мусульманськими країнами необхідно врахувати такий чинник, як вплив ісламу на життя мусульман та всі процеси які відбуваються у суспільстві. Знання основних правил оформлення прав власності, збору та розподілу закятю, роботи ісламських фінансових інститутів, які працюють без стягнення ріби (лихварського відсотка) та умов укладання угоди купівлі-продажу, які діють у мусульманських країнах згідно шариатських законів надасть можливість більш продуктивно налагодити відносини між нашими країнами. Також нам необхідно врахувати позитивний досвід по застосуванню механізмів ісламської економіки у країнах немусульманського світу. В Україні існує значна мусульманська громада і тому впровадження ісламських принципів у окремі інститути може виявитися корисним для вирішення цілого ряду соціальних та економічних проблем.

Ключові слова: модель ісламської економіки, Коран, сунна, закят, ріба, гарар, майсір, ісламські банки.

В Україні наразі створюється сприятливий клімат для співпраці з мусульманськими країнами, адже залучення інвестицій в економіку країни тільки покращить економічний стан та надасть змогу проводити надалі необхідні реформи.

Починаючи з кінця ХХ початку ХХІ століття все більше країн немусульманського світу почали використовувати у своїх економіках традиційні ісламські фінансові інструменти. За підрахунками спеціалістів наразі ісламський фінансовий сектор налічує в обігу більше 2 трлн.дол., і активно продовжує збільшувати своє зростання. В даний час лібералізація ринку ісламських фінансів різного ступеня сталася в США, Великобританії, Люксембурзі, Франції, Німеччині, Японії, Австралії та інших країнах.

Для дослідження даного питання слід зазначити, що для мусульман основними першоджерелами всіх положень ісламу, в тому числі всіх видів економічної діяльності є Коран і Сунна. Моделі ісламської економіки, ґрунтуючись на священних джерелах, були конкретизовані в межах теорії мусульманського права та розвивалися в рамках релігійно-правових шкіл сунітського та шіїтського спрямування, які додавали їм своїх специфічних рис.

Таким чином, впровадження механізмів ісламської економіки у країнах мусульманського світу, по-перше було пов'язано з збереженням традиційних ісламських принципів та їх реалізації за умов ісламського правління, по-друге щоб бути конкурентноспроможним у світі необхідно було пристосовувати іслам до вимог сучасності, при цьому віра в Аллаха та божественне провидіння залишалися недоторканими навіть при спробах "осучаснення" ісламу.

Аналіз джерельної бази даного дослідження лежить у міждисциплінарній площині, тому для даного дослідження були використані праці не тільки ісламознавців, економістів, але й правознавців та політологів. Релігієзнавчий аналіз моделей ісламської економіки ускладнюється тим, що на даний момент в Україні комплексних наукових досліджень, які присвячені впливу ісламу на соціально-економічне життя мусульман, майже немає. Тому у дослідженні використовувалися праці таких науковців, таких як Н.Іванова, Л.Сюкіяйна, Аль-Маудуді, О.Барковської, А.Рахманова, І.Латибова, Д.Микульського а також використовувалася правова та ісламська першоджерельна база.

Метою даної статті є релігієзнавчий аналіз існуючих механізмів ісламської економіки в країнах немусульманського світу та враховуючи успішний досвід вищезазначених країн по впровадженню ісламських фінансів в економіку країн вивчити такі можливості для України.

Починаючи із другої половини ХХ століття, після загального підйому ролі ісламу та відродження його у нових історичних умовах, в мусульманських країнах починає розглядатися ідея про застосування ісламських моделей для керування й організації банківсько-фінансової сфери як противаги західним фінансовим

установам. Мусульманські країни засновують ісламські фінансові інститути, які відповідають настановам ісламу. Насамперед це – ісламські банки, страхові компанії та фонди, що обслуговують правовірних мусульман згідно їхній релігійній догматиці.

Для немусульманських країн, в яких існує значна мусульманська громада, використання моделей ісламської економіки необхідно, у першу чергу, розглядати з точки зору відповідності норм шариату їх законодавчій системі. Економічне вчення ісламу має чітко окреслену соціальну орієнтацію. Тому основною метою для мусульман є слідування моральним установам, які націлені на досягнення соціальної справедливості, підґрунтям якої є взаємна відповідальність. Філософія глобального співтовариства, що формується, припускає введення етичних обмежень у людську діяльність, а принципи, що лежать в основі моделей ісламської економіки, цілком вписуються в цю тенденцію.

Для немусульманських країн із значною мусульманською громадою використання механізмів моделі ісламської економіки необхідно, у першу чергу, розглядати з точки зору відповідності норм шариату, її законодавчої системи. В таких країнах характерним є те, що введення даних механізмів викликає багато дискусій та спорів про доцільність застосування будь-яких норм шариату у їх правовій системі [1, с.40-59]. Така думка зумовлена тим, що практично всі ці позиції страждають одним і тим самим недоліком – спрощенням уявлення про шариат, і, головне, відсутністю розуміння межі "між двома принципово різними речами – "дотриманням норм шариату" мусульманином, коли він підпорядковує своє життя його законам, з одного боку, та внесення законів шариату в державну правову систему, що у мусульманському світі прийнято називати "запровадженням шариату", з іншого" [2, с.14].

Таким чином, проблему запровадження механізмів моделі ісламської економіки в немусульманському світі можна розглядати в двох площинах, а саме:

- механізми моделі ісламської економіки можуть бути реалізовані шляхом внесення відповідних пунктів у законодавстві (при умові, коли норми шариату у цивільного права прямо суперечать один одному або "дотримання норм шариату" позбавлено правового характеру);
- механізми моделі ісламської економіки можуть бути реалізовані і без внесення змін у законодавство, тобто на рівні норм, що регулюють відносини між членами однієї соціальної групи, у рамках малих економічних систем: 1) коли норми шариату і цивільного права не перетинаються; 2) коли сфера перетинань не конфліктна; 3) коли можливе застосування диспозитивної норми.

Обидва варіанти цілком реалістичні. У першому випадку, при внесенні нових нормативно-правових актів, законодавцеві зовсім не обов'язково приймати спеціальні статті, присвячені регулюванню діяльності інститутів ісламської економіки – досить просто розширити правові можливості для вже існуючих інститутів. Так,

наприклад, ісламське страхування може бути реалізоване в рамках суспільств взаємного страхування.

В другому випадку мусульмани вже сьогодні можуть реалізовувати економічні настанови ісламу в досить широкому обсязі. Більш того, у випадку успіху даної економічної практики вона в подальшому може бути врахована у законодавстві.

До числа економічних принципів ісламу, що не вступають у протиріччя з чинним законодавством, або ж на основі диспозитивної норми можуть бути реалізовані в умовах сучасної України, варто віднести в першу чергу питання власності. Треба відзначити, що питання власності визначає специфіку будь-якої економічної та правової системи.

У релігійно-філософському змісті ісламу право власності окремої особи, колективу або держави можна вважати похідним від влади Аллаха. Але, з юридичної точки зору, зазначене право цілком самостійне. Іншими словами, якщо Аллахові належить верховна влада над майном, то люди можуть здійснювати стосовно цього майна право власності.

Порівнюючи закони шаріату щодо питань власності та відповідні положення українського законодавства можна помітити декілька схожих принципів, а саме:

- визнання недоторканності приватної власності;
- виділення законних шляхів придбання власності;
- визнання права вільного володіння, користування та розпорядження власністю, з урахуванням обмежень, пов'язаних з заподіянням нанесення шкоди третім особам та суспільству в цілому;
- розподіл власності на різні форми – приватну та державну, а також виділення майна, що не може знаходитися в приватній власності.

Як в ісламі так і українському законодавстві є обмеження на перехід у приватну власність об'єктів суспільного користування, таким прикладом є дороги загальногосподарського користування та цвинтарі. Для ісламу характерним є виділення додаткових об'єктів, які повинні знаходитися в колективній або державній власності, та покликани забезпечити найважливіші потреби людини, це – вода, вогонь, та пасовища для худоби [3, с.31].

Основними шляхами придбання права власності, як в шаріаті так і українському законодавстві є: обернення у власність предметів, що не мають власників, створення нової речі, а також законні механізми переходу власності від одного власника до іншого (купівля – продаж, обмін, спадкування).

Аналізуючи Цивільний кодекс України [4] можна побачити що у ньому існує таке поняття власності, як "придбана давнина", про те шаріат заперечує можливість переходу у власність речей, як би сумлінно та добросовісно власник не ставився, та тривалий час не володів ними. Виходячи із того, що в ісламі заборонені лихварство та азартні ігри, доходи від даних видів діяльності також заборонені, та не можуть перейти у власність людини. Особливістю шаріату є наявність у ньому відмінних від вимог українського законодавства умов та механізмів спадкування майна, існують і інші принципи побудови майнових відносин чоловіка і жінки при розподілі майна при розлученні.

Характерним для ісламу та українського законодавства є визнання за людиною прав вільного володіння, користування та розпорядження власністю, де в однаковій мірі намагаються дотримуватися як інтересів окремих осіб так і всього суспільства, при цьому обмежуючи право власності у тій мірі, у якій це необхідно для захисту моральності, здоров'я, прав, законних інтересів, забезпечення оборони та безпеки держави.

Значну увагу мусульманські юристи приділяють такому поняттю, як інтелектуальна власність. Можна зазначити, що погляди мусульманських юристів збігаються з трактуванням цього поняття в українському законодавстві, з одним застереженням, що право інтелектуальної власності поширюється лише на легітимні, з погляду шаріату, види діяльності [4].

Після прийняття у 2015 році поправок до Земельного кодексу України ст. 92 [5] мусульманським релігійним організаціям, які діють в Україні, та статути (положення) яких зареєстровані у встановленому законом порядку, виключно для будівництва і обслуговування культових та інших будівель, необхідних для забезпечення їх діяльності надавалося право постійного користування земельною ділянкою із земель державної та комунальної власності. Таким чином релігійні організації одержали можливість отримувати земельні ділянки у безстрокове користування, що значно спростило процедуру установи вакфа.

У Кримському ханстві вакф існував з XV століття, охоплюючи за часів розквіту ханства близько 100 тисяч десятин землі. Контроль за використанням вакфу здійснював муфтії Криму. У подальшому широке поширення тут отримав так званий готівковий вакф, суть якого полягала в тому, що засновник вакфа виділяв на благодійні цілі визначену суму грошей і розміщував її під відсотки, що призначалися мечетям, мусульманському духовенству, учням (шакірдам) релігійним навчальним закладам. У даному випадку виконувалося одне положення мусульманського права та порушувалася настанова Корану – заборона ріби "Ті, котрі пожирають ріст, повстануть тільки такими ж, як повстане той, кого валить сатана своїм дотиком. Це – за те, що вони говорили: "Адже торгівля – те ж, що ріст". А Аллах дозволив торгівлю і заборонив ріст" (2:275) [6].

На даний час в українському законодавстві немає такого терміна, як "вакф", що дає привід деяким релігійним діячам говорити про неможливість реалізації вакфа в Україні.

Як відомо, під терміном вакф мається на увазі майно, яке відчувається у благодійних цілях. Після передачі визначеного майна у вакф воно перестає бути власністю засновника вакфа, але і не переходить у власність отримувача, або того хто їм управляє. Майно, передане у вакф, заборонено використовувати не по призначенню, яке установлюється засновником вакфу.

Українське законодавство допускає діяльність, яка і не називається вакуфною, але за своєю суттю такою є. Право власності в даному випадку набувається як шляхом придбання майна, так і за рахунок благодійних внесків громадян. Релігійні організації мають право займатися підприємницькою діяльністю в якості сприяння реалізації статутних цілей, а саме релігійних та благодійних [4, ст. 131].

Таким чином мусульманська релігійна організація може виступати у ролі кожного з трьох можливих учасників вакуфних відносин: особи, що є засновником вакфу, того, хто отримує даний внесок, та органа, що є управлінцем вакуфного майна. Для немусульманських країн одною із перешкод по впровадженню у законодавство інституту вакфу залишається відсутність у мусульманських громад кваліфікованих фахівців із мусульманського права та практичних навичок в управлінні мусульманською власністю.

В умовах сьогодення в немусульманських країнах, де проживає значна мусульманська громада найбільш популярним серед інститутів ісламської економіки залишається закят.

Законодавство у більшості цих країн не перешкоджає вільному збору і розподілу закята відповідно до законів шариату. Труднощі в цій області, у першу чергу, лежать в недостатній ініціативі з боку самих мусульман. Ще одним аргументом залишається неналежна розробленість цього питання щодо співвідношення нових економічних інструментів та доходів від них до розпоряджень Корану, а також відсутність продуманої і послідовної стратегії організації збору і розподілу коштів від закята.

Як уже зазначалося виплата закята для мусульман в немусульманських країнах залишається добровільною. Для таких країн умови виплати закята залишаються незмінними, а саме:

- закат не стягується з невіруючого або з немусульманина;
- людина повинна цілком володіти майном із якого виплачується закат. Якщо ж вона володіє їм тимчасово або умовно, то воно не обкладається закатом;
- закат потрібно виплачувати лише тому, хто володіє нісабом – мінімум, який перевищує те, без чого людина не може обійтися. Мається на увазі їжа, одяг, житло, засоби пересування і знаряддя праці;
- закат виплачується після того, як минув один рік після досягнення нісаба;
- відсутність боргу;
- дієздатність.

Кошти від закату призначалися тим категоріям людей, які перераховувалися в одному із аятів Корану: "Милостиня – тільки для бідних, жебраків, і тим, хто займається її (збором), і тим, чий серця були залучені, для викупу рабів, боржників, на шляху Аллаха, і тим хто подорожує, – по настанові Аллаха" (9:60) [6]. Але розподіл коштів по всім категоріям суворо не регламентувався. Рішення про витрату коштів, приймав імам, його заступник, або той хто сплачував закат. На думку мусульманського богослова Утиза Імені в грошових пожертвуваннях на благодійні цілі немає нічого гарного, оскільки це велика спокуса для приймаючих. Імам, будучи простою людиною, може взяти з наданої милостині більше, ніж йому потрібно для задоволення власних потреб. Тим більше що в Корані серед категорій осіб, яким призначаються кошти від закату, згадуються збирачі даного податку під ім'ям "працюючих над цим".

Не дивлячись на деякі негативні моменти, що були пов'язані із збором закату, все одно він залишається для мусульман третім "стовпом" ісламу. В даний час серед мусульманської громади в немусульманських країнах необхідно розвивати культуру закату, що у подальшому надасть можливість ефективніше перерозподіляти багатство серед мусульман на користь, тих членів суспільства, хто цього потребує.

Ще одним важливим елементом у впровадженні механізмів моделі ісламської економіки у немусульманських країнах залишається робота фінансових інститутів, які працюють без стягнення ріби (лихварського відсотка).

Саме впровадження ісламських інститутів у немусульманських країнах проходило не зовсім легко. По-перше, не у всіх немусульманських країнах керівництво держави визнає застосування норм шариату в діяльності банківських інститутів як таких. Сама природа ісламського банку відмінна від західного, традиційного представлення про банк. Ісламський банк можна охарактеризувати, як фінансового посередника, а в деяких операціях як комісійного агента, що інвестує кошти своїх вкладників у різні проекти та отримує винагороду у вигляді прибутку (якщо банк вкладає також власні кошти в проект), розміру і отримання якого у подальшому не відомі (на відміну від фіксованого відсотка). Для тради-

ційних банків отримання прибутку гарантується через стягування відсотків по кредитах.

Ще одна проблема полягає у тому, що обов'язковою умовою для традиційних банків, є гарантія повернення депозитів. В ісламському банку, крім поточних та ощадних рахунків, по яких забезпечується повернення номінальної суми внеску, виділяються також інвестиційні рахунки, по яких неможливо гарантувати повернення внеску, оскільки їхнє використання, так чи інакше, пов'язано із фінансовими ризиками.

Серйозною проблемою для ісламських банків також є відсутність правової санкції за не повернення клієнтом банку позички, яка була використана у формі участі у прибутку або збитках.

На даний час жодна немусульманська країна не прийняла спеціальне законодавство, яке б регламентувало діяльність винятково ісламських банків.

Першою спробою створення на Заході Європи ісламського фінансового інституту була організація акціонерного товариства у Женеві саудівським принцом Файсалом б. 'Абд ал-Азізом ас-Са'удом Islamic Banking System International Holding. Робота даного товариства передбачала поширення ісламських фінансових інститутів у Європі та Північній Америці.

У Великобританії на початку 1980 рр. відкривається ісламський банк "ал-Барака". Серед клієнтів банку були як представники мусульманської громади Великобританії, так і жителі країн Близького Сходу. Створений у серпні 2004 р. Ісламський банк Великобританії діяв на підставі загальної для всіх організацій ліцензії, а його діяльність регулювалася в рамках існуючого банківського законодавства.

На сьогоднішній день вже налічується понад 1000 міжнародних компаній, що надають фінансові послуги. Це свідчить про відкритість даного сектора. Число таких компаній зростає, оскільки Великобританія займає все більш важливу роль на світовому ринку фінансових послуг.

Після вдалої роботи ісламського банку у Великобританії, ще в одній країні Європи – Швейцарії створюється ісламський приватний банк Faisal Private Bank Switzerland.

Банкіри та економісти Італії також активізували зусилля у розробці ісламських фінансів в країні. В результаті цієї кампанії третя за величиною економіка Єврозони може отримати значну вигоду з зростаючих економічних зв'язків з країнами Перської затоки. Італія активно прагне налагодити торгівлю і залучити інвестиції багатих держав Перської затоки. Для неї це одна з можливостей позбавитися від своїх боргових проблем. Фонд національного добробуту Кувейту оголосив про плани інвестувати 500 млн євро (685 млн доларів) в італійські компанії відповідно до стратегії інвестиційної політики італійського уряду. У минулому році аналогічна угода була здійснена з Катаром.

Нещодавно на сайті Президента України була опублікована петиція (№22/025917-еп., подана 01.07.2016 р.) щодо забезпечення належного висвітлення ролі і місця ісламського банкінгу та ісламських фінансів в проекті законів "Про ісламський банк в Україні" та "Про ісламську фінансову діяльність в Україні".

Автор, що ініціював збір підписів, Сергій Нагорний в її тексті зазначає (link is external), що основні причини низького (на його думку) рівня співробітництва між Україною та країнами мусульманського світу (Північна Африка, Близький і Середній Схід, Азія) у фінансовій сфері обумовлені насамперед відсутністю ісламського банку і нормативно-правової бази в Україні щодо використання ісламських фінансів: "...врегулювання зазначених питань

надасть реальну гарантію щодо виплати процентів за інвестиційним вкладенням, використання безвідсоткового відсотку та інших ісламських механізмів, як сукук, гарар, рібу, що успішно використовуються у світі" [7].

Таким чином, скоріш за все ісламські банки можна назвати, як інвестиційно-зберігательні, ніж кредитні компанії. Крім того, у немусульманських країнах, в яких поряд з ісламськими функціонують і традиційні банки, у клієнтів, що не є, щиро віруючими, може з'явитися небажання ділитися із банками прибутком від свого бізнесу.

Для України, як держави, що розвивається, беззаперечним є сенс звернути увагу на позитивні моменти у впровадженні механізмів моделі ісламської економіки в немусульманських країнах. Тим більш, що можливість позитивної взаємодії європейської та ісламської правових культур підтверджується системою мусульманського права. В Україні, існує значна мусульманська громада, і тому впровадження ісламських принципів у окремі інститути може виявитися корисним для вирішення цілого ряду соціальних та економічних проблем.

Посилення останнім часом, співпраці між Україною та мусульманським світом є доказом, у необхідності створення у нашій державі ісламських фінансових інститутів. Крім того, українські традиційні банки і страхові компанії будуть мати конкурентів, що змусить їх не забувати про морально-етичні аспекти ведення бізнесу, що буде вигідно не тільки для віруючих мусульман.

В Україні, поки що, тільки один банк береться надавати деякі послуги за законами шаріату. Як зазначає гендиректор UDC Holding Л. Богданов "У банку буде відкрито "ісламське вікно", тобто кілька послуг ісламського характеру. Банк класично прагне отримати прибуток і повернути свої кошти назад, при цьому Ісламський банк виступає партнером – він інвестує в проект"[8]. UDC Holding є першою українською компанією, що прагне відповідати нормам шаріату та успішно працює над розвитком бізнес-співробітництва між Україною та арабськими країнами.

Філософія глобального співтовариства, що формується, припускає введення етичних обмежень у людську діяльність. Принципи, що лежать в основі моделі ісламської економіки цілком вписуються в цю тенденцію. Бізнес, заснований на нормах шаріату, прийнятний для усіх віросповідань. "На благо релігії деякі аспекти глобалізації полегшили поширення універсального послання віри. Вперше в історії в нас є можливість передати всьому людству універсальну сутність кожної з наших релігій. ...Суспільна реальність змушує нас звільнитися від наших забобонів і виробити універсальний курс, більш примирливий стосовно інших. Можливо, цей шлях є тим, який нації повинні обрати для побудови світового співтовариства, заснованого на загальній усім нам людяності, – співтовариства, до якого глобалізація ніколи не зуміє привести [9].

Ще одним із механізмів моделі ісламської економіки, який має значення для співпраці між немусульманськими країнами та ісламським світом є сфера торгово-фінансових операцій. Скрупульозна та детальна розробка правил торгово-фінансових операцій у шаріаті свідчить про велике господарсько-економічне значення торгівлі для мусульманського суспільства. Важливість торгівлі в ісламі підкреслюється тим фактом, що Аллах дозволяє віруючим, що мають наміри зробити хадж, брати участь у торгівлі, об'єднуючи при цьому виконання релігійного обов'язку та заняття чесним бізнесом [10, с.75]. "Не гріх для вас, що шукаєте ви щедрот від Добрадія вашого (під час паломництва)" (2:198) [6].

До основних умов укладання угоди купівлі-продажу по шаріату відносяться:

1. Виявлення згоди двох сторін;
2. Повноліття та дієздатність осіб, що укладають угоду;
3. Право власності на предмет, що продається;
4. Законність предмета торгівлі;
5. Точне визначення предмета, кількості та якості товару;
6. Точне визначення ціни;
7. Передача проданого товару покупцеві;
8. Одержання прибутку від продажу;
9. Визначення терміну у тому випадку, якщо гроші за товар будуть виплачені пізніше або, якщо за умовами угоди постачання товару здійснюється не відразу, а через визначений час.

Різниця у підходах до угод купівлі-продажу в шаріаті та у законодавстві багатьох немусульманських країн помітні у тих заборонах, що спеціально обмовляються шаріатом. Порядок та умови укладання угод регулюються значною кількістю норм ісламського права. Ними чітко визначаються заборони в торгівлі та фінансах. Вивчення торговельних заборон дозволяє зрозуміти характер торговельних угод і пов'язаних із ними юридичних норм шаріату.

Розглянемо спочатку заборони, що стосуються предмета угоди. Ісламське право забороняє торговельні угоди у наступних випадках: купівля-продаж "нечистот" (наркотики, алкогольні напої та інше); купівля-продаж товарів віднятих насильно (касаб); купівля-продаж предметів, що не є власністю того, хто продає (наприклад, не пійманої хижої тварини); торговельна справа, що пов'язана із заборонаю, азартною грою (кумар); угода, у якій присутній момент лихварства (ріба); продаж "змішаних" товарів, відокремити які друг від друга неможливо (наприклад, олії, змішаного з іншим жиром).

Що стосується порядку укладання угод, то тут нормами шаріату засуджуються: укладання торговельних договорів із презирливими та підлими людьми; укладання торговельних угод у період між ранковим азаном та сходом сонця; надмірне захоплення справою продажу та купівлі пшениці, ячменя й інших подібних товарів; прагнення купити річ раніш за іншого покупця [11].

Також заборони шаріату пов'язані з невизначеністю (гараром) угоди без визначення точної ціни, наприклад, продаж по поточній ринковій ціні; продаж товару невизначеної якості і без опису основних характеристик товару; складання умов контракту з урахуванням невизначеної події в майбутньому, наприклад, за умови появи постачальника, угода буде здійснена [11].

Відповідно до ісламського віровчення, у своїх діях та поведінці всі учасники ринкових відносин зобов'язані керуватися правилами справедливого обміну. Це припускає вільне укладання угод, обов'язковість у виконанні договорів, готовність договірних сторін до співробітництва, вільний доступ до ринку як продавців, так і покупців, чесність у торгівлі, наявність повної інформації про якість, кількість і ціну товарів.

В ісламському праві чітко визначені обов'язки споживача та виробника. Споживачам рекомендується утримуватися від придбання заборонених ісламом товарів (наприклад, вино та свинина) і виявляти помірність у покупках, уникаючи надлишкових витрат. Виробникові пропонується керуватися продуманими рішеннями, приймаючи у розрахунок інтереси суспільства, так чи інакше пов'язані із рівнем цін на предмети першої необхідності, зі станом зайнятості та наявністю то-

вару, який життєво важливий для абсолютної більшості населення [12, с.26].

Зважаючи, що на теренах України проживає значна громада, яка живе за принципами мусульманського права, викладеного у Корані та сунні, що регулюють все життя мусульманина, його дії та вчинки, при вирішенні соціально-економічних питань слід враховувати особливості законів та норм, якими керуються ці групи людей. Деякі мусульманські країни Перської затоки, не звертаючи увагу на світову економічну кризу, продовжують посилювати своє становище в сучасному світовому господарстві, що підтверджується реальним зростанням впливу ісламських фінансів на систему міжнародних економічних відносин світу. Тому налагодження економічних зв'язків із мусульманськими країнами Сходу, а особливо Близького Сходу, є доволі суттєвим. При впровадженні механізмів моделі ісламської економіки в Україні, існують лише незначні протиріччя між законодавством та нормами шаріату. Тому можна із впевненістю зазначити, що для мусульман, які проживають у немусульманських країнах норми шаріату цілком співвідносяться із нормами світського законодавства, або залишається простір для диспозитивних, договірних відносин, коли мусульмани у кожному конкретному випадку можуть додержуватися принципів шаріату.

Список використаних джерел:

1. Иванов Н.А. О некоторых социально-экономических аспектах традиционного ислама (на примере арабо-османского общества) / Н.А.Иванов // Ислам в странах Ближнего и Среднего Востока. – М. : Наука, 1982.
2. Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право: Вопросы теории и практики / Л.Р.Сюкияйнен. – М. : Наука, 1986. – 256 с.
3. Социальное учение исламского возрождения / [под ред. Д.В.Микульского]. – М.: Издательство АОН, 1990. – 114 с.
4. Цивільний кодекс України. – К. : Атіка, 2003. – 416с.
5. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page3>. – Назва з екрану.
6. Коран / Перевод и комментарии И.Ю. Крачковского. – М. : Буква, 1991. – 663 с.
7. Петиції щодо висвітлення ролі і місця ісламського банкігу чекають підписів [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://islam.in.ua/ua/suspilstvo/petyciyi-shchodo-vysvitlennya-rol-i-miscya-islamskogo-bankingu-chehayut-pidpysiv>. – Назва з екрану.
8. В Україні незабаром з'являться ісламські банки [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://islam.in.ua/3/ukr/full_news/4085/visibletype/1/index.html. – Назва з екрану.
9. Глобалізація і релігія [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://islam.com.ua/articles/today/policy/101/>. – Назва з екрану.
10. Аль-Маудуди. Исламская экономика и оберегание от грехов ариба (ростовщичества) / Аль-Маудуди. – Казань : Иман, 1999. – 104 с.
11. Рахманов А.Р., Латибов И. Торговля и предпринимательство в исламском праве [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rli.consultant.ru/magazine/2004/01/forlaw/art2/>. – Назва з екрану.
12. Барковская Е.Ю. Мусульманское право и правая культура / Е.Ю.Барковская. – М. : Издательство РАГС, 2001. – 75 с.

Надійшла до редколегії 22.02.18

Е.А. Заруцкая

ИСЛАМСКАЯ ЭКОНОМИКА В УКРАИНЕ: ПЕРСПЕКТИВЫ И УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ

Для Украины, государства с развивающейся экономикой необходима финансовая поддержка мировых стран, имеющих инвестиционную возможность для улучшения экономики страны. В сотрудничестве со странами Персидского залива, а также другими мусульманскими странами необходимо учитывать такой фактор, как влияние ислама на жизнь мусульман, а также все процессы, происходящие в обществе. Знание основных правил оформления прав собственности, сбора и распределения закята, работы исламских финансовых институтов, работающих без взимания рибы (ростовщического процента) и условий заключения сделки купли-продажи, которые действуют в мусульманских странах согласно шариятских законов позволит более продуктивно наладить отношения между нашими странами. Также, нам необходимо учитывать положительный опыт по применению механизмов исламской экономики в странах немусульманского мира. В Украине существует значительная мусульманская община, и поэтому внедрение исламских принципов в отдельные институты может оказаться полезным для решения целого ряда социальных и экономических проблем.

Ключевые слова: модель исламской экономики, Коран, сунна, закят, риба, гарар, майсир, исламские банки.

O.A. Zarytska

ISLAMIC ECONOMY IN UKRAINE: PROSPECTS AND CONDITIONS OF REALIZATION

For Ukraine, the state of developing is necessary financial support of the world countries having an investment opportunity for improvement of national economy. In cooperation with Gulf States and also other Muslim countries it is necessary to consider such factor as influence of Islam on life of Muslims and all processes happening in society.

Since the end of the 20st beginning of the 21st century more and more countries of the non-Muslim world have begun to use traditional Islamic financial instruments in the economies. Now liberalization of the market of Islamic finance of different degree has happened in the USA, Great Britain, Luxembourg, France, Germany, Japan, Australia and other countries.

The purpose of this article is theological analysis of the existing mechanisms of Islamic economy in the countries of the non-Muslim world and considering successful experiment of the above-mentioned countries on introduction of Islamic finance in economies of the countries to study such opportunities for Ukraine.

Acts as a methodological basis of a research applied the set of the research methods in humanitarian and social sciences, among which: comparative-historical (in the analysis of religious and philosophical and religious and legal essence of sacred and doctrinal texts) and structurally functional (when studying contents of suras and ayahs of the Koran). A research of such concept as model of Islamic economy has demanded system approach. Besides, civilization approach was also applied to consideration of the processes happening in the modern countries.

In the set methods which have been used have gained the nature of mutual addition, a special combination to other informative principles, receptions, procedures that has allowed to investigate features of realization of tools of Islamic economy in Ukraine.

Introduction of mechanisms of Islamic economy in Ukraine needs to be considered first of all from the point of view of compliance of Sharia and the legislative system of Ukraine. Especially it concerns process of registration of the property rights, collecting and distribution of the zakyat, work of the Islamic financial institutions working without collection of a riba (usurious percent) and conditions of the conclusion of the transaction of purchase and sale which work in the Muslim countries according to sharia laws. The carried-out analysis of positive experiment on introduction of mechanisms of Islamic economy in the countries of the non-Muslim world will allow to realize introduction of some Islamic financial instruments in Ukraine, implicitly only to promote expansion of cooperation and active dialogue between the countries. Especially since the possibility of positive interaction of the European and Islamic legal cultures is confirmed by the system of the Islamic law.

Keywords: the model of Islamic economy, the Koran, Sunnah, zakit, a riba, gharar, Masire, Islamic banks.